

ADVIES Algemene Raad
i.s.m. Sectorraad Kunsten en Erfgoed
en Sectorraad Media

13 juni 2014

Advies over het Vlaams Instituut voor Archivering (VIAA)

Het digitaliseren, bewaren en ontsluiten van audiovisueel erfgoed brengt grote uitdagingen met zich mee, o.a. op vlak van technologie, infrastructuur, kosten en manier van ontsluiting. Hier werd door de SARC meermaals op gewezen in adviezen, o.a. bij de Beleidsnota's 2009 en naar aanleiding van het Cultuurforum, en in zijn memoranda 2009-2014 en 2014-2019.

In 2012 werd beslist te starten met het project 'VIAA'. Dit gezamenlijke project van Vlaams minister van Innovatie, Overheidsinvesteringen, Media en Armoedebestrijding Ingrid Lieten en Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur Joke Schauvliege kon rekenen op middelen voor de werking en om een aantal digitaliseringsprojecten te kunnen uitvoeren in de eerstvolgende twee jaren, alsook voor investeringen in infrastructuur en materiaal. Het onderzoekscentrum iMinds treedt daarbij coördinerend op, via een bijkomende opdracht aan zijn convenant met de Vlaamse Regering.

De nieuwe Vlaamse Regering zal moeten beslissen over de toekomst van VIAA. Daartoe werd een verzelfstandigingsplan opgesteld, met inbegrip van een strategisch plan voor 2015-2019.

VIAA lichtte zijn werking en zijn toekomstplannen toe aan de SARC op de vergadering van de Sectorraad Media van 24 april 2014. Op deze vergadering waren leden van de Sectorraad Kunsten en Erfgoed en de Algemene Raad eveneens welkom. De Sectorraad Media brengt in samenwerking met de Sectorraad Kunsten en Erfgoed en gecoördineerd door de Algemene Raad onderstaand advies uit.

Advies

De Vlaamse overheid dient duurzame digitalisering en digitale toegankelijkheid als een blijvende prioriteit te behandelen. Zij dient daarom infrastructuur, ondersteunende diensten, instrumenten en financiële middelen te voorzien voor het duurzaam digitaliseren, digitaal bewaren, beheren en ontsluiten van cultureel erfgoed, zowel analoge dragers als van oorsprong digitaal materiaal. Zij dient ook een kader te creëren dat het bewustzijn rond de problematiek van duurzame digitale toegankelijkheid vergroot en de kennis en expertise rond

digitale duurzaamheid versterkt en verspreidt. Er is dus behoefte aan een gecoördineerde werkwijze.

Met VIAA werd hier de voorbije legislatuur een belangrijke stap voorwaarts in gezet. In zijn strategisch plan schuift VIAA volgende doelstellingen naar voren:

- Als een genetwerkte dienstenorganisatie maakt VIAA gebruik van de kennis en expertise van de partners en biedt het zelf meerwaarde als centrale schakel in de Vlaamse digitale structuur.
- Als belangrijkste opdracht stelt VIAA het actief veiligstellen en toegankelijk maken van bedreigd audiovisueel materiaal voorop, door middel van digitalisering. Voor van oorsprong digitaal materiaal onderzoekt VIAA hoe de digitale productie optimaal gekoppeld kan worden aan digitale langetermijnbewaring.
- Geleidelijk aan wil VIAA het aanbod uitbreiden naar andere types digitaal materiaal (dan enkel audiovisueel).
- VIAA zet in op gebruikersgerichte ontsluiting naar specifieke doelgroepen: in het onderwijs, in openbare bibliotheken, voor onderzoeksdoelstellingen en de partners die de inhoud leveren.
- Het instituut wil daarbij werken op een transparante, vraagedreven en innovatieve manier, als een knooppunt, dienstenverlener en katalysator.

De SARC meent dat VIAA een geschikt instrument is om bovenstaande doelstellingen te bereiken, en steunt het instituut in zijn ambities. Om deze te kunnen realiseren, is het nodig dat van een tijdelijke opdracht geëvolueerd wordt naar een permanente, stabiele structuur die op lange termijn kan werken.

VIAA dient daarbij volgende **aandachtspunten** in acht te nemen:

1. Duidelijke afspraken over auteurs- en naburige rechten

De focus van de werkzaamheden van VIAA ligt momenteel op digitaliseren en archiveren. De acties m.b.t. de doelstelling gebruikersgerichte ontsluiting beperken zich momenteel tot enkele proeftuinprojecten gericht op het afstemmen van het aanbod op de behoeften van de doelgroepen onderwijs en bibliotheken. Niettemin dienen er duidelijke afspraken te worden gemaakt met de rechtheouders van het gedigitaliseerde en te ontsluiten materiaal. Als VIAA in een latere fase overgaat tot verdere ontsluiting geldt dit des te meer.

Het toegankelijk maken van het materiaal door VIAA mag in geen geval een belemmering vormen voor de (normale) exploitatie door de rechtheouders van auteursrechtelijk beschermde werken. Hierover dienen afspraken te worden gemaakt in overleg met de rechthebbenden, auteursrechtenorganisaties, onderwijs, de bibliotheeksector, de erfgoedsector en andere mogelijke belanghebbende partijen.

VIAA heeft voorafgaandelijke toestemming nodig van de verschillende rechthebbenden. Er moeten duidelijke afspraken worden gemaakt over de manier waarop VIAA het materiaal zal bewaren, toegankelijk maken, de reikwijdte daarvan, etc. Er kunnen in onderling overleg voorwaarden worden afgesproken, zoals een vergoeding of het beperken van de toegang tot bepaalde duidelijk afgebakende doelgroepen.

2. Uitbreiding naar andere dragers en actoren

VIAA dient zijn werking niet enkel af te stemmen op de (productie)noden van de omroeporganisaties, maar ook op de noden en goede praktijken van de cultureel-erfgoedsector en andere beheerders van cultureel erfgoed. Op termijn zou VIAA zijn werking moeten kunnen uitbreiden naar diverse types digitaal cultureel erfgoed (en de metadata ervan) en ook digitale noden kunnen lenigen van beheerders van relevante cultureel-erfgoedcollecties, al dan niet gesubsidieerd binnen het Cultureel-erfgoeddecreet (bv. erfgoedcellen, lokale erfgoedverenigingen en kunstenuorganisaties).

Ook wat de ontsluiting betreft moet VIAA op termijn samen met Locus, Bibnet en de provinciale steunpunten voor de openbare bibliotheken werken aan een stappenplan voor gebruiksvriendelijke terbeschikkingstelling van de gedigitaliseerde bestanden aan het publiek via de openbare bibliotheken.

In voorkomend geval is evenwel ook hier van essentieel belang, zowel wat de uitbreiding naar andere dragers en actoren als de terbeschikkingstelling in bibliotheken betreft, dat VIAA in overleg met alle belanghebbenden duidelijke afspraken maakt over de auteurs- en naburige rechten, zoals besproken in punt 1.

3. Gebruik maken van de Cultureel Erfgoed Standaarden Toolbox (CEST)

Het gebruik van standaarden is essentieel bij digitalisering. Begin 2010 werd het project CEST opgestart om dit te bewerkstelligen. Sinds 2011 zijn de objectieven van het afgeronde project opgenomen in de structurele werking van PACKED vzw en wordt de toolbox in de erfgoedsector inmiddels beschouwd als het richtinggevend instrument voor het creëren, beheren en toegankelijk maken van digitale erfgoedcollecties. Het is van groot belang dat VIAA bij de uitbouw van zijn infrastructuur, diensten en tools voor digitaal cultureel erfgoed CEST en de adviezen van PACKED als richtinggevend kader hanteert.

4. Delen van expertise

Er dient een kenniscluster rond digitalisering te worden uitgebouwd die een ondersteunende en adviserende rol opneemt met betrekking tot continuïteit, standaardisering, veilige opslag voor de kunsten- en erfgoedsector, etc. VIAA behoort hier, evenals Lukas, PACKED vzw, Lias, het Shared Object Repository (SOR) van Amsab-ISG i.s.m. IISG en andere relevante actoren deel van uit te maken.

Daarnaast dient VIAA de expertise die zij opbouwt ook ter beschikking te stellen aan het erfgoed- en kunstenveld, bij voorkeur via de bestaande kanalen van de Cultureel Erfgoed Standaarden Toolbox (CEST) die wordt uitgebouwd en onderhouden door PACKED vzw.

5. Overleg en samenwerking

Digitaal Archief Vlaanderen (DAV):

DAV en VIAA werden tegelijk opgestart. VIAA kreeg van de Vlaamse Regering ook de

opdracht om een oplossing voor digitale overheidsinformatie te onderzoeken. Zoals VIAA ook zelf aangeeft, is het essentieel dat VIAA en DAV structureel blijven samenwerken. De samenwerking verrijkt en verdiept de inhoudelijke werking van beide initiatieven door het samenbrengen van het audiovisuele erfgoed en Vlaamse overheidsinformatie.

Verschillende bestuursniveaus:

Er dient te worden gewerkt aan een structureel overleg om de digitaliseringsinitiatieven op de verschillende niveaus (Vlaams, provinciaal, intergemeentelijk en lokaal) op elkaar af te stemmen. VIAA en PACKED vzw kunnen daar samen het Vlaamse niveau vertegenwoordigen. Op het niveau van de provincies, steden en intergemeentelijke samenwerkingen wordt er gewerkt aan infrastructuur, diensten en tools die kunnen overlappen met de infrastructuur, diensten en tools die VIAA ontwikkelt. Om overbodige kosten en interoperabiliteit te verzekeren is afstemming nodig.

Aggregatieplatform:

Het is nodig een zo volledig mogelijk overzicht te hebben van wat er gedigitaliseerd is door gesubsidieerde en overheidsorganisaties in de kunsten- en erfgoedsector: de bronnen, opslagplekken, technische gegevens en gebruikte standaarden, de ontsluitingsmogelijkheden, eigendomsrechten, gebruikersgroepen, plannen en aanvulling. Dit vergt een centraal aggregatieplatform zoals omschreven in de *Haalbaarheidsstudie voor het opzetten van een Vlaamse horizontale, cross-sectorale metadata aggregator voor digitaal cultureel erfgoed (2010)*. VIAA dient zijn rol hierin op te nemen en een structurele samenwerking met de relevante duurzame erfgoeddepothouders op te zetten, waardoor de inhoudelijke werking van die depots wordt afgestemd en aldus verrijkt en verdiept.

Namens de Algemene Raad,
Luk Verschuren, algemeen voorzitter
Iris Van Riet, algemeen secretaris

Namens de Sectorraad Kunsten en Erfgoed,
Heidi De Nijn, voorzitter
Herman Baeten, ondervoorzitter
Lieselotte Moortgat, secretaris

Namens de Sectorraad Media,
Simon Delaere, voorzitter
Hilde Van den Bulck, ondervoorzitter
Hanne Schuermans, secretaris